

rw / www.sujitwongthes.com (8000:00:0000)

ภาษา ชาติพันธุ์ ชายแดน

การเมืองประเทศไทยกับกัมพูชา ดูเหมือนว่าปะทะสังสรรค์กันอยู่บ่อยๆ ยามรักก็น้ำดื่ม ผักที่ชาวขมก็ยังว่าหวาน พยายามชิงขึ้นมาก็สะบัดกัน หน้าที่ยังไม่อยากมอง แล้วก็ต้องไหว้วานเพื่อนบ้านมาเป็นตัวกลางไกลเกลี่ย หน้าที่ยังลากใครต่อใครต่างภาษาและชาติพันธุ์เข้ามารววงไพบูลย์

ยามการเมืองประเทศรักกัน ประชาชนที่อยู่ชายแดนทั้งไทยและเขมรต่างก็พลอยหน้าฟ้าใสไปด้วยกัน เพราะไม่ต้องเครียดกับการทำมาหากิน ไม่ต้องมาวุ่นวายกับการปิดร้านค้า คนเขมรไม่ต้องเที่ยวลารถไถ่ขนของกลับไปกลับมา คนไทยก็ไม่ต้องพะวงกับการเดินข้ามจุดผ่านแดน 6 จุด ไปเที่ยวปอยเปต นั่งรถไฟเที่ยวนครวัด-นครธม ซากลับก็แวะซื้อปลากรอบอันลือชื่อโตนเลสาบ

นี่ถึงวันวานไปเดินเที่ยว นครวัด พระเจ้าสุริยวรมันผู้สร้างปราสาท ดูภาพจำหลักวิจิตรพิสดารตามผนัง ภาพกวนเกษียรสมุทร ภาพพระบวรวิมลถือศีลตราวุธ ทั้งกองทัพงามและกองทัพขอมมุ่งผ้า

ห้วยครั้ง อีกทั้งผ่านผนังห้องภาพ “เชียมกุฎี” หรือ “ห้องสยาม” (วันที่ไปดูนั้นไม่มีร่องรอยลบทิ้ง ทิวาสตุ อันมาปิดทับ ไม่รู้ว่ากัมพูชาแสลงใจหรืออย่างไร มิทราบได้ อีกทั้งซำระขัดฟอกภาพจำหลักทั้งผนัง

ภูมิบ้านภูมิเมือง

● บูรพา โชติช่วง

ระเบียง) ดูจำหลักนางอัปสร และไปนครธม ห้องปราสาทขอมอื่นๆ นับสิบแห่งในเขตพระนครถึงสองครั้งในเวลาต่างปีกัน

เดินชมเสร็จใจดีแล้วก็ไปดูเพื่อนร้านอัปสรมีค่าในร้านอาหารไทย นอนโรงแรมไทย แคมป์ยังไปใช้บริการธนาคารของไทย ซึ่งคนไทยไปทำมาหากินที่เสียมราฐก็นับร้อยนับพันชีวิตก็ว่าได้ ก็รู้สึกเหมือนว่าอบอุ่นอยู่ในบ้านเรากลายๆ ทำนองนั้น ในขณะที่คนเขมรเสียมราฐมีอุปนิสัยใจคอที่น่ารัก ซึ่งต่างไปจากคนเขมรในพนมเปญที่อุปนิสัยใจคอไม่ค่อยซื่อ

ลักเท่าไร

คนเขมรย่านปอยเปตเข้ามาเมืองไทยต่างก็ขายแรงงานย่านโรงเกลือ จับกังแพปลาเยนทะเลตราด จันทบุรี ระยอง พอหมดเวลาเมื่อใดก็พักผ่อนหาความสำราญตามร้านคาราโอเกะ หยอดเหรียญดูเพลงเปิดเพลงกันครื้นครึก หรือไม่ก็นอนอ่านนิยายสารดาเรม ส่วนคนเขมรด้านชายแดนบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี รับจ้างทำงาน พอมีวันหยุดเมื่อใดก็เที่ยวปราสาทขอม บางรายมีญาติอยู่ฝั่งไทยเข้ามาเที่ยวชมวัดวาอาราม มาไหว้วัดพระแก้วก็มีอยู่เนืองๆ

นี่เป็นความสัมพันธ์แนวราบของประชาชนทั้งสองประเทศที่มีมาช้านาน แต่เมื่อใดความสัมพันธ์แนวตั้งการเมืองประเทศบาดหมางกัน ทหารปะทะกัน ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อคนไทยคนเขมรชายแดนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

คนไทยกับคนเขมรตามชายแดน และที่ลึกเข้าไปบางส่วนของดินแดนแห่งนั้น เป็นญาติกันมาแต่ไหนแต่ไร ไม่ได้เอาเส้นพรมแดน 800 กิโลเมตรมาเป็นตัวกำหนด ที่ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสได้สร้างประวัติศาสตร์บาดแผลไว้มาถึงปัจจุบัน เช่น ปราสาทพระวิหาร แล้วการเมืองสองประเทศก็แยกเขี้ยวใส่เข้าหากัน เมื่อกลุ่มพูซาเสนอซื้อปราสาทพระวิหารขึ้นมรดกโลก ยูเนสโก ปี พ.ศ.2551 และนำไปสู่แผนบริหารพัฒนาพื้นที่ปราสาทต่อที่ประชุมกรรมการมรดกโลกในปีถัดมา แต่ฝ่ายไทยคัดค้านไว้

ฝ่ายกัมพูชายึดคำ Sametuary ที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือศาลโลกตัดสินให้ปราสาทพระวิหารตกเป็นของกัมพูชาซึ่งคำว่า Sametuary นี้ ยังกินความถึงพื้นที่องค์ประกอบของปราสาทที่เกี่ยวข้องไปถึงสระตราว สลุปคู่ บนพื้นที่ 4.6 ตารางกิโลเมตรของไทย ฝ่ายไทยจึงต้องปกป้องอธิปไตย

นั่นเป็นเรื่องการเมืองประเทศที่ต้องรักษาสิทธิดินแดน แต่ในด้านความสัมพันธ์คนไทยกับคนเขมรแนวชายแดนมีภาษาและวัฒนธรรมเชื่อมโยงกัน ดังที่งานเขียนของ ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดลได้กล่าวถึง **“ภาษา ชาติพันธุ์ และการศึกษาแนวชายแดนไทย-กัมพูชา”** ในวารสารการประชุมวิชาการเรื่อง **“แผนพัฒนาวัฒนธรรม : เครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ชายแดน 2551”** สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ม.มหิดล ก็ขอคัดมาบางส่วนนำเสนอ

การตั้งถิ่นฐานของผู้คนมีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในปัจจุบันประชากรในพื้นที่ซึ่งมีความ

ภาษาและการศึกษาสามารถเตรียมคนไทยตามแนวชายแดนลักษณะนี้ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้าง

ความเข้าใจกันในระดับชุมชน และระดับประเทศ

ศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์

ซับซ้อนทางภาษา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม โดยการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาส่วนมากมีความต่อเนื่องครอบคลุมข้ามเขตประเทศทั้งไทย-กัมพูชา รวมไปถึงตอนใต้ของเวียดนามบริเวณปากแม่น้ำโขง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ที่พูดภาษามอญ-เขมร ในตระกูลออสโตรเอเชียติก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็น กลุ่มชนดั้งเดิมของแผ่นดินเอเชียอาคเนย์

ในบริเวณแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ประชากรมีภาษาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ต่างๆ จำนวน 13 กลุ่ม (ไม่นับรวมผู้ที่อพยพโยกย้ายข้ามแดนจากภัยสงคราม และการเข้าทำงานทำ และผู้ที่เป็นชาย สะใภ้ อีกจำนวนไม่น้อย) อาทิ กลุ่มภาษาเขมรถิ่นไทย กลุ่มภาษากูย/กวย, เญอ (หรือส่วย) กลุ่มภาษาวอง-กะซอง-ซัมเร กลุ่มภาษาลาวอีสาน กลุ่มภาษาไทยโคราช กลุ่มภาษาญ้อและผู้ไทย ฯลฯ โดยกลุ่มเขมรถิ่นไทยมีจำนวนมากที่สุดถึงกว่า 1.5 ล้านคน (ทั้งประเทศ) มีเขมร

สุรินทร์ (คแมร ซเร็น) เป็นศูนย์กลาง

เนื่องจากมีผู้พูดภาษาเขมรหนาแน่น และมีภาษาและวัฒนธรรมเด่นชัดเป็นเอกลักษณ์ เช่น ลักษณะภาษาที่ยังคงใช้เสียง ร เป็นพยัญชนะท้ายดังที่พบในภาษาเขียนคำว่า เขมรทั้งในภาษาไทยและในภาษากัมพูชา ในขณะที่เขมรกับพูซาส่วนใหญ่ได้สูญเสียพยัญชนะสะกดนี้ไปแล้ว แต่ปรากฏเฉพาะในรูปเขียน

นอกจากนี้ ยังมีลักษณะวัฒนธรรมดนตรีและการละเล่น **“กันตรึม”** ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในกลุ่มผู้พูดภาษาเขมรในจังหวัดต่างๆ ทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือและอีสานใต้ รวมถึงในประเทศกัมพูชา

กลุ่มเขมรถิ่นไทย โดยเฉพาะเขตอีสานใต้ มีความแตกต่างจากเขมรกับพูซา ทั้งโดยลักษณะทางภาษา ทั้งระบบเสียง คำศัพท์ และการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งอยู่บนที่ราบสูง ในขณะที่เขมรกับพูซาในเขตที่ราบต่ำ ดังมีคำเรียก **เขมรสูง** (คแมร ลือ) สำหรับกลุ่มเขมรที่มีถิ่นฐานในประเทศไทย เรียก **เขมรต่ำ** (คแมร กรอม)

กลุ่มกูย หรือ กวย เป็นกลุ่มเดียวกันแต่แตกต่างสำเนียง กลุ่มใกล้เคียงอีกกลุ่มคือ กลุ่มเญอ ทั้งสามเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **ส่วย** เป็นชนกลุ่มดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกับกลุ่มเขมรมีประชากรกว่า 3 แสนคน บางครั้งผสมผสานทางวัฒนธรรมไปกับกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้เคียง ดังมีคำเรียกว่า **ส่วยเขมร** หรือ **ส่วยลาว** กลุ่มกูย-กวย ในเขตอีสานใต้ มีวัฒนธรรมที่เป็นที่รู้จักด้านหนึ่งคือ **การเลี้ยงช้าง** นอกจากในประเทศไทย กลุ่มกูย/กวยและเญอยังพบในประเทศกัมพูชาและประเทศลาว

กลุ่มของ กะซอง และ ซัมเร เป็นกลุ่มชนที่พบในจังหวัด จันทบุรี และตราด (รวมทั้งเคยมีในจังหวัดระยอง) แม้ว่าจะมีร่องรอยของการเป็นกลุ่มชนที่มีขนาดใหญ่ แต่ในปัจจุบันมีผู้พูดจำนวนไม่มาก (จัดเป็นกลุ่มภาษาในภาวะวิกฤติใกล้สูญ-สุวิไลและคณะ, 2547) โดยภาษาของผู้พูดนับจำนวนร้อยหรือพัน แต่ภาษากะซอง และซัมเร มีผู้พูดนับจำนวนสิบเท่านั้น ปัจจุบันมีโครงการฟื้นฟูภาษาของกลุ่มทั้งสามมีพบในประเทศกัมพูชา แต่จำนวนไม่แน่นอน เนื่องจากยังไม่ได้มีการสำรวจชัดเจน แต่ล้วนอยู่ในภาวะวิกฤติเช่นเดียวกัน

กลุ่มภาษาเวียดนาม พบมากในเขตอีสานเหนือ เป็นกลุ่มที่มากตั้งถิ่นฐานด้วยปัญหาสงครามพบในอำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

กลุ่มลาวอีสาน เป็นคนส่วนใหญ่ของอีสานตอนบน ในเขตจังหวัดแนวชายแดนไทย-กัมพูชา พบกระจายตัวอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั้งสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี

บริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา มีความหลากหลายของประชากรที่มีภาษาชาติพันธุ์ต่างๆ อันแสดงถึงความงดงาม ร่ำรวยหลากหลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น ศิลปะ วิทยาการเชิงช่าง สมุนไพรท้องถิ่น ปรัชญาการดำรงชีวิต และการจัดการสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้หลายกลุ่มยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเชิงเขือสายข้ามพรมแดน

บริเวณนี้จึงมีความน่าสนใจเป็นพิเศษทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการจัดการศึกษา ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดคุณภาพชีวิตและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทสรุปของ **อ.สุวิไล เปรมศรีรัตน์** “ภาษาชาติพันธุ์ และการศึกษาแนวชายแดนไทย-กัมพูชา” ที่ถ่ายทอดหนึ่ง

“ความรู้ภาษาเขมรกัมพูชาที่จะสื่อสารกับเจ้าหน้าที่และประชากรจากประเทศเพื่อนบ้านด้วยไมตรีจิตและความเข้าใจอันดีต่อกันในพื้นที่นั้น ดังนั้นภาษาและการศึกษาที่สามารถเตรียมคนไทยตามแนวชาย

แดนลักษณะนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทย-กัมพูชา ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ

ดังนั้น การมีนโยบายภาษาสำหรับการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจน และทำความเข้าใจกับผู้บริหารระดับสูงทั้งในพื้นที่และส่วนกลางอย่างจริงจังจึงมีความสำคัญ และเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชาติอย่างสมคุณค่า”

แต่เหตุที่เป็นอยู่เช่นทุกวันนี้ ก็เพราะผู้นำทั้งสองประเทศต่างถืออดีต “คลังชาติ” ใสด้วยกัน ทั้งทหารปะทะกันเมื่อไร คนที่รับเคราะห์กรรมเต็มๆ คือคนชายแดนไทย-เขมร... หาใช่คนกรุง!